

ฐานข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

เทศบาลเมืองสีคิ้ว

วิสัยทัศน์การพัฒนาเทศบาลเมืองสีคิ้ว
“สีคิ้วเมืองน่าอยู่ มุ่งสู่สังคมเป็นสุขอย่างยั่งยืน”

ฐานข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เทศบาลเมืองสีคิ้ว ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถที่ผ่านกระบวนการคิดโดยใช้สติปัญญาของคนในท้องถิ่นมีการเรียนรู้และการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งจนเกิดผลดีงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย

สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว พื้นฟู ประยุกต์ เสริมสร้างสิ่งใหม่ งานรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้น นักพื้นฟู นักประยุกต์และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

ศูนย์พัฒนาหลักสูตรกรมวิชาการ กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้รู้เองหากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จัก เกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

กองการศึกษา งานส่งเสริมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม เทศบาลเมืองสีคิ้ว ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้จัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนเป็นวิถีชีวิต มรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีความหมายเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่น

/ความสำคัญ...

ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยพอสรุปได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น

พระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ภูมิปัญญาในการสร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศมาโดยตลอด ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราชพระองค์ทรงปกครองประชาชนด้วยพระเมตตาแบบพ่อปกครองลูก ผู้ใดประสบความเดือดร้อนก็สามารถดิ้นรนขงัดความเดือดร้อนขอรับพระราชทานความช่วยเหลือทำให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ ต่อประเทศชาติร่วมกัน สร้างชาติบ้านเมืองจนเจริญรุ่งเรืองได้เป็นปึกแผ่น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญาสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศทางการเมืองภายในประเทศจนรอดพ้นภัยพิบัติหลายครั้ง ด้านการเกษตรพระองค์ทรงพระราชทานทฤษฎีใหม่ให้แก่พสกนิกร ด้านการเกษตรแบบผสมผสานและยั่งยืน ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ยังความสงบร่มเย็นของประชาชนให้กลับคืนมา

๒. สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย

คนไทยในอดีตมีความสามารถเป็นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์จำนวนมาก เป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศ เช่น นายขนมต้ม เป็นนักมวยที่มีฝีมือเก่งในการใช้อวัยวะทุกส่วน ทุกท่าแม่ไม้มวยไทยสามารถชกมวยไทยจนชนะพม่าได้ถึงเก้าคนสิบคนในคราวเดียวกัน ซึ่งในปัจจุบันมวยไทยถือเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปะการป้องกันตัวชั้นเยี่ยม

นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาด้านอาหาร อาหารไทยเป็นอาหารที่มีความหลากหลายในรสชาติทั้งอาหารคาวหวาน ปรุงง่าย รสอร่อยถูกปากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ พืชที่ใช้ปรุงอาหารส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพรที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และราคาถูก พืชที่ใช้เป็นส่วนประกอบที่เป็นพืชสมุนไพร เช่น ตะไคร้ ขิง ข่า กระชาย ใบมะกรูด ใบโหระพา ใบกะเพรา เป็นต้น

๓. ความสามารถปรับปรุง ประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนา ใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม

คนไทยยอมรับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ โดยนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนาไปปรับใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประณีตประณีต รักสงบ ใจเย็น มีความอดทนให้อภัยแก่ผู้ส่ำนึกผิด ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายปกติสุข ทำให้คนในชุมชนพึ่งพากันได้ ทั้งหมดนี้สืบเนื่องจากหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนา เป็นการใช้ภูมิปัญญาในการประยุกต์พระพุทธศาสนาเข้ากับชีวิตประจำวัน

๔. สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

ธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนมากมาย เช่น ประเพณีสิบสองเดือน เป็นการแสดงความเคารพและขอพร เป็นวันแห่งครอบครัว เครือญาติพี่น้องได้พบปะกันด้วยความอบอุ่น ส่วนประเพณีลอยกระทง คุณค่าอยู่ที่การบูชาและเคารพบุญคุณของน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคน พืช และสัตว์ ซึ่งใช้น้ำทั้งการบริโภคและอุปโภค ในการรักษาป่าให้ต้นน้ำลำธาร ได้ประยุกต์ให้มีประเพณีการบวชป่า ให้เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ธรรมชาติสภาพแวดล้อมยังความอุดมสมบูรณ์แก่ต้นน้ำลำธารพลิกฟื้นกลับคืนมาได้

/อาชีฟ...

อาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลักของคนไทยที่คำนึงถึงความสมดุลของคน สังคมและธรรมชาติ โดยทำแต่น้อยพออยู่พอกิน เมื่อเหลือก็แจกญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านใกล้เคียง นอกจากนี้ยังนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่นที่ตนไม่มี เมื่อเหลือใช้จริง ๆ จึงจะขาย อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเกษตรแบบ “กิน-แจก-แลก-ขาย” ทำให้คนในสังคมได้ช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันกัน เคารพนับถือกัน เป็นญาติกันทั้งหมู่บ้าน จึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีสัมพันธ์กันแนบแน่น ธรรมชาติไม่ถูกทำลายไปมากเนื่องจากทำพออยู่พอกิน ไม่โลภและทำลายมากเหมือนปัจจุบัน ถือเป็นภูมิปัญญาที่สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติให้อยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

๕. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัย

แม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไปอย่างไร ความรู้สมัยใหม่จะหลั่งเข้ามามาก แต่ภูมิปัญญาไทยก็สามารถปรับเปลี่ยนได้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การรู้จักนำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือใบพัดเป็นทาง สามารถวิ่งได้เร็วขึ้นเรียกว่า “เรือหางยาว” การรู้จักทำการเกษตรแบบผสมผสานพลิกพื้นธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์คืนแทนสภาพป่าที่ถูกตัดทำลายไป การรู้จักใช้ภูมิปัญญาออมเงินสะสมทุนตามแบบสมัยใหม่ให้สมาชิกกู้ยืมปลดหนี้สิน และจัดสวัสดิการแก่สมาชิกจนชุมชนมีความมั่นคง เข้มแข็ง สามารถช่วยตนเองได้หลายร้อยหมู่บ้านทั่วประเทศ และการสร้าง “อุทยา” ขึ้นเป็นปะการังเทียม ให้ปลาอาศัยวางไข่แพร่พันธุ์และเจริญเติบโตขยายจำนวนมากดั้งเดิม ถือเป็นการใช้ภูมิปัญญาปรับปรุงประยุกต์ใช้ได้ตามยุคตามสมัย

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พินัยความรู้ความสามารถที่ผ่านกระบวนการคิดโดยใช้สติปัญญาของคนในท้องถิ่น มีการเรียนรู้และการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนเกิดผลดีงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา การพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย

๒. ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

๒.๑ ด้านเกษตรกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการกลั่นกรอง/การปศุสัตว์/การประมง/การป่าไม้ เช่น การทำการเกษตร แบบผสมผสาน, เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น

๒.๒ ด้านหัตถกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานฝีมือหรืองานช่างที่ทำด้วยมือและอุปกรณ์อย่างง่าย โดยไม่ใช้เครื่องจักร เป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต เช่น งานจักสาน, งานแกะหนังตะลุง, งานทอผ้าด้วยมือ, งานเย็บปักถักร้อย, การทำหัวโขน เป็นต้น

๒.๓ ด้านอุตสาหกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานที่ใช้ทุน แรงงาน และเครื่องจักร เป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต โดยมีเป้าหมายการผลิตสิ่งของเป็นจำนวนมากเพื่อการค้า และรวมถึงงานด้านการบริการ เช่น การทำเครื่องเรือนจากไม้แปรรูป (โต๊ะ/ตู้) การแปรรูปสิ่งต่าง ๆ จากยางพารา เป็นต้น

๒.๔ ด้านการแพทย์ไทย คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เช่น การหัตถเวชกรรมไทย (การนวดไทย/การนวดประคบสมุนไพร), การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค, การผดุงครรภ์พื้นบ้านโดยหมอตำแยชาวไทยมุสลิม (โต๊ะบีแด) เป็นต้น

๒.๕ ด้านการ...

๒.๕ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า, การสืบชะตาแม่น้ำ, การทำแนวปะการังเทียม, การอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นต้น

๒.๖ ด้านศิลปกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม, ประติมากรรม, นาฏศิลป์, ดนตรี, ทัศนศิลป์, คีตศิลป์, การละเล่นพื้นบ้านและการนันทนาการ เช่น การขับร้องเพลงอีแซว, ลำตัด, ลิเก, หมอลำ, โนรา เป็นต้น

๒.๗ ด้านภาษาและวรรณกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เช่น ภาษาโบราณ, ภาษาถิ่น, หนังสือ, ตำรา, ตำรับอาหาร, งานประพันธ์/บทประพันธ์ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง, เรื่องสั้น, นวนิยาย, นิทาน, บทเพลงพื้นบ้าน เป็นต้น

๒.๘ ด้านอื่น ๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

ฐานข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเทศบาลเมืองสีคิ้ว

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้าน คิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้ง สติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ใน หลายวิชา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ฐานข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลเมืองสีคิ้ว

ด้านเกษตรกรรม

ชื่อภูมิปัญญา : ศูนย์การเรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง

ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน : นางอาภรณ์ โพธิ์มีศิริ

สถานที่อยู่ : บ้านเลขที่ ๘๘ หมู่ ๒ ชุมชนโนนกลุ่มใต้ ต.มิตรภาพ อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑. การนำขยะอินทรีย์ (เศษข้าว เศษอาหาร) เลี้ยงไก่, เลี้ยงปลา
๒. การทำน้ำหมักชีวภาพ
๓. การทำปุ๋ยหมักจากกิ่งไม้ / ใบไม้
๔. การคัดแยกขยะรีไซเคิลไว้จำหน่ายเป็นรายได้ของครัวเรือน

ด้านหัตถกรรม

ชื่อภูมิปัญญา : การทอผ้าไท – ยวน บ้านโนนกลุ่ม
ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน : นางปราณี วรวงสานนท์ อาชีพทอผ้า เป็นวิทยากรท้องถิ่น
สถานที่อยู่ : บ้านเลขที่ ๓๘ หมู่ ๒ ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผ้ายวนเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย ที่ผูกพันกับการดำรงชีวิตของชาวไทย – ยวน อำเภอสีคิ้ว มาเกือบ ๒๐๐ ปี แต่ก่อนนั้น ผ้ายวนจะเป็นผ้าที่ใช้นุ่งเฉพาะในงานวันสำคัญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน/ชุมชน เท่านั้น ผลิตภัณฑ์ผ้ายวน เป็นผลิตภัณฑ์ที่สืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาตั้งแต่สมัยโบราณ หมู่บ้านโนนกลุ่มเป็นหมู่บ้านที่แยกออกจากบ้านสีคิ้ว ชาวบ้านส่วนมากเป็นชาวไทย – ยวน ซึ่งหมายถึงชาวไทยภาคเหนือ “โยนกนคร”

ชาวบ้านโนนกลุ่ม ก็เป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการทอผ้ามาจากบรรพบุรุษชาวโยนกนครที่มีความรู้ด้านการทอผ้าของชาวชาวไทย – ยวน ที่เรียกว่า “ ผ้าซิ่น” คำว่าผ้าซิ่นเป็นภาษาทางภาคเหนือ หมายถึง ผ้านุ่ง การทอผ้าของบ้านโนนกลุ่มแรกเริ่มนั้นเป็นการทอผ้าที่ทอใช้กันเองในหมู่ครอบครัว เรียกชื่อผ้าตามคนทอผ้าว่า “ผ้ายวน” ซึ่งก็หมายถึง ผ้าของชาวโยนกนคร (ไท – ยวน)

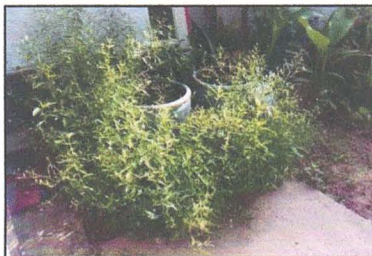
ด้านการแพทย์ไทย

ชื่อภูมิปัญญา : สวนสมุนไพรไทย
ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน : นายแหล่ เรือนจันทิก ข้าราชการบำนาญ ได้รับคัดเลือกให้เป็นประธาน
อาชีว ก่อนเกษียณอายุราชการ (ชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองสีคิ้ว)
สถานที่อยู่ : บ้านเลขที่ ๙๐/๑ หมู่ ๔ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

พืชสมุนไพร มีความหมายเกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยของผู้คนมาแต่ประวัติศาสตร์ เป็นเครื่องมือในการรักษาสุขภาพของคนทั่วไปในชนบท จากรายงานของศาสตราจารย์พิเศษ ประชิด วามานนท์ ได้กล่าวว่าการขุดค้นพบพืชพันธุ์ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน อายุราว ๙,๐๐๐ ปีมาแล้ว ซึ่งมีพืชพันธุ์สมุนไพรประกอบยาถึง ๙ ชนิด คือ ดีปลี สมอพิเภก สมอไทย มะขาง หมากร พลุ มะเยา มะเก็ม และพริกไทยป่า ในปัจจุบันพืชสมุนไพรได้กลายเป็นทางเลือกหนึ่งในการรักษาสุขภาพภายใต้ความคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวัง

พืชสมุนไพรเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศมากกว่าครึ่งหนึ่งของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ ได้มาจากธรรมชาติ ดังนั้นในการพัฒนาสมุนไพร ด้านหนึ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ก็คือ ต้องมีการนำสมุนไพรมาปลูก ปลูกอย่างถูกวิธี ดูแลรักษาให้มีปริมาณและคุณภาพที่ดี เพื่อสามารถนำมาเป็นยารักษาโรคที่มีสรรพคุณดีตามต้องการ ในการปลูกพืชสมุนไพรมีข้อควรคำนึงคือ ทำอย่างไรให้ได้สมุนไพรที่มีสารออกฤทธิ์หรือตัวยาที่สูงที่สุดและมีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค กระบวนการผลิตสมุนไพรอย่างถูกต้องเหมาะสม จึงต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี และการรักษาสุขภาพอนามัยในแปลงปลูกและการปฏิบัติการต่าง ๆ ด้วย

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชื่อภูมิปัญญา : ศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงไส้เดือน

ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน : นางประกายมาศ วงศ์วาสน์

สถานที่อยู่ : บ้านเลขที่ ๗๕/๙ หมู่ ๒ ชุมชนบ้านโนนกุ่มใต้ ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว
จังหวัดนครราชสีมา

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

- การนำขยะอินทรีย์ มาเลี้ยงไส้เดือน
- การทำปุ๋ยก้อนจากมูลไส้เดือน
- การทำน้ำหมักมูลไส้เดือน
- การทำน้ำหมักมูลไส้เดือนสังเคราะห์
- การทำน้ำหมักชีวภาพ

ด้านภาษาและวรรณกรรม

ชื่อภูมิปัญญา : การทำข้าวยาคุ
ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน : นางพะยอม จิตต์มานะ (ยายแดง)
สถานที่อยู่ : บ้านเลขที่ ๘๗ หมู่ ๔ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๖-๒๔๔๑๓๘๒

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชาวไทย - ยวนนิยมทำในช่วงหลังออกพรรษาแล้ว คือช่วงสุดท้ายของการทอดกฐิน มีลำดับดังนี้

๑. วันดา คือวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ชาวไทย - ยวนจะตกแต่งวัดให้เป็นเหมือนป่าหิมพานต์บันไดทางขึ้นมีการทำซุ้มประตูป่าด้วยก้านมะพร้าว มีการทำประตูลง ต้นกล้วย ต้นอ้อย ใบบัว ดอกบัว ตัดกระดากเป็นรูปสัตว์ติดตุง ร้อยดอกไม้ จัดตกแต่งศาลา

๒. วันเทศน์นอกชาติ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๒ ชาวไทย - ยวนจะออกมาฟังเทศน์ เจ้าภาพนำภัณฑเทศน์มาถวาย นอกจากกิจกรรมปฏิบัติธรรมแล้วมีการกวนข้าวยาคุ โดยการนำเอาข้าวที่ไม่แก่จัดมาตำกับใบเตยนำมากรองใส่กะทิ น้ำตาลและนม กวนจนงวด นำมาเก็บไว้ทำบุญวันรุ่งขึ้น กิจกรรมนี้ใช้เวลานานทุกคนมีส่วนร่วมด้วยช่วยกัน พิธีกรรมกวนข้าวยาคุทำให้เกิดความสามัคคีปรองดอง ความพร้อมเพรียงของชาวบ้าน แต่ละบ้านจะเผาข้าวหลาม (เนื่องจากช่วงเวลานี้เพิ่งผ่านฤดูฝนมา ไม้ไผ่กำลังพอดีที่สามารถนำมาเผาข้าวหลามได้) เพื่อนำมาทำบุญที่วัดในวันรุ่งขึ้น ข้าวยาคุจะมีลักษณะข้นสีเขียวมีกลิ่นหอมรสหวานมัน

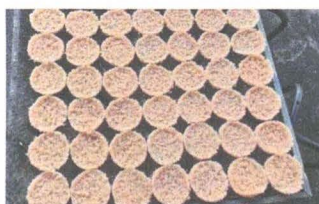
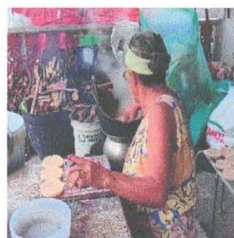
๓. วันเทศน์ในชาติ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เป็นวันทำบุญที่สำคัญ มีการตักบาตร ถวายภัตตาหาร หนึ่งในนั้นก็คือ ข้าวยาคุและข้าวหลาม นอกจากถวายพระแล้วก็จะนำมาให้ญาติธรรมได้กินและเป็นของฝากด้วย ช่วงบ่ายจะมีการแห่แกนหลอน คือ การไปแผ่บุญด้วยการแต่งกายที่อำพรางตัวเอง คือจะแต่งหน้าเขียนหนวดเป็นผู้ชาย นุ่งโสร่งใส่เสื้อแขนยาวมัดชิด ใส่หมวกแล้วเดินแห่ไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อนำปัจจัยมาทอดผ้าป่าและเพื่อให้บ้านอื่นได้ร่วมทำบุญด้วย

ชื่อภูมิปัญญา : การทำขนมข้าวแต่น
ชื่อปราชญ์ชาวบ้าน : นางปลิว เจือจันทิก
สถานที่อยู่ : บ้านเลขที่ ๔๐ หมู่ ๔ ชุมชนรุ่งเรืองพัฒนา ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว
จังหวัดนครราชสีมา

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

“ขนมข้าวแต่น” ประวัติความเป็นมาพบหน้า เมื่อเอ่ยถึงขนมไทยในสมัยก่อน น้อยคนนักที่จะไม่รู้จักขนมข้าวแต่นหรือเรียกกันติดปากว่า “ขนมนางเล็ด” เป็นขนมที่ทำมาจากข้าวเหนียวราดด้วยน้ำตาล คนไทยในอดีตจะทำขนมในเทศกาลหรือประเพณีต่าง ๆ เช่น ขนมห่อ จะทำในวันสารทหรือวันสงกรานต์ วันออกพรรษาจะทำกระยาสาถ หรือทำขนมนางเล็ด ขนมหุซ้าง เพื่อใช้ในการประกอบประเพณีเทศมหาชาติ จึงนับได้ว่าขนมไทยมีความสำคัญ ต่อประเพณี หรือเทศกาลต่าง ๆ ของคนไทยมาก ขนมไทยในอดีตเหล่านี้ยังอยู่คู่กับคนไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน แต่ทุกวันนี้ขนมไทยจะทำตลอดทั้งปี โดยไม่จำเป็นต้องรอให้ถึงประเพณีหรือเทศกาลต่าง ๆ จึงนับได้ว่าขนมไทยมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของชุมชนมาก เพราะสามารถผลิตขายได้ตลอดทั้งปี ทำให้มีรายได้เพิ่มให้กับครอบครัวอีกทาง ภูมิปัญญาชาวบ้านที่จะนำเสนอการทำขนมไทย ที่กล่าวในครั้งนี่คือ ภูมิปัญญาการทำ “ขนมข้าวแต่น” ความเป็นมาของขนมข้าวแต่น ในอดีตยายเกตุมีอาชีพทำนา เมื่อเวลาว่างจากการทำนายนายจะอยู่บ้านไม่ได้ทำอะไร จนเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ยายจึงคิดหารายได้พิเศษนอกเหนือจากการทำนา โดยการทำขนมนางเล็ด โดยการทำขนมนางเล็ดแล้วหาบขายตามโรงเรียน ตามหมู่บ้านและในตลาดและยังรับทำขนมในยามเทศกาลหรือประเพณีต่าง ๆ อีกด้วยเมื่อขนมนางเล็ดขายดีขึ้น จึงเลิกอาชีพทำนา แล้วหันมาทำขนมขายอย่างเดียวทำอยู่มาไม่นานก็เริ่มมีคู่แข่ง ทำให้ขนมนางเล็ดยอดการขายตกต่ำลง ยายเกตุจึงคิดหาวิธีที่จะทำขนมออกมาในรูปแบบใหม่ ๆ ที่ไม่ซ้ำกับใคร จากนางเล็ดที่มีขนาดใหญ่ที่มีสีขาวธรรมดา ก็ทดลองหาส่วนผสมประกอบที่จะมาผสม เพื่อให้มีรสชาติ มีสีสวย มีกลิ่นหอมน่ารับประทาน โดยการลองผิดลองถูก อยู่หลายครั้ง เริ่มแรกใช้น้ำส้มจากส้มเขียวหวานมาผสมกับข้าวเหนียว ผลที่ออกมาก็ได้ตามที่ต้องการ แต่ส้มในสมัยนั้นราคาแพงมาก จึงรู้ราคาไม่ไหวและต้องเลิกทำสูตรนี้ไป ต่อมายายเกตุจึงหันมาทดลองใช้แตงโมซึ่งมีราคาถูกกว่าส้มและหาได้ง่าย ประกอบกับสีของแตงโมก็น่ารับประทานยายเกตุจึงใช้น้ำแตงโมผสมกับข้าวเหนียว และใช้เป็นสูตรในการทำขายมาจนปัจจุบันนี้ และได้ตั้งชื่อให้ใหม่เพราะรูปร่าง กลิ่น สี รสชาติ เปลี่ยนแปลงไปทั้งหมด โดยทำให้แผ่นเล็กลง ไม่มีขอบ เป็นแผ่นแบนๆ และตั้งชื่อให้ใหม่ ชื่อ “ขนมข้าวแต่น”

ด้านอื่น ๆ (ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี)

- ชื่อภูมิปัญญา : ศาลเจ้าพ่อพญาสีเขี้ยว
ผู้ดูแล : คณะกรรมการมูลนิธิศาลเจ้าพ่อพญาสีเขี้ยว
สถานที่ตั้ง : มูลนิธิศาลเจ้าพ่อพญาสีเขี้ยว เลขที่ ๑๙๑ บ้านศาลเจ้าพ่อ ซอย ๓ ถนนรินจิต
อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตำนานเกี่ยวกับพญาสีเขี้ยวนั้นได้มาจากการบอกเล่าจากดวงวิญญาณพญาสีเขี้ยวที่ประทับร่างทรง เล่าว่า พญาสีเขี้ยวเป็นเจ้าเมืองเชียงแสนในอดีตเมื่อหลายพันปีมาแล้ว ในสมัยที่ยังไม่มีการรวมเป็นอาณาจักร "โยนกนครไชยศรีราชธานีศรีช้างแสน" พระองค์ประสูติเมื่อ จ.ศ.๒๓ สวรรคตเมื่อ จ.ศ.๑๑๕ พระบิดามีเชื้อสายยักษ์ พระมารดามีเชื้อสายนาคราช ในยุคสมัยนั้นเชียงแสนเป็นเมืองเล็ก ๆ ที่อุดมสมบูรณ์ ปกครองโดยพ่อปกครองลูก ต่อมาเกิดสงครามจากการโจมตีของฝรั่งเศส ทำให้บ้านเมืองแตกพ่าย เจ้าฟ้าหัตถาเทวัญ (พญาสีเขี้ยว) จึงพาลูกบ้านหลานเมืองอพยพเดินทางหาที่ตั้งหลักแหล่งใหม่ จนกระทั่งมาเจอที่ปัจจุบันบริเวณริมลำตะคอง ต่อมาพระองค์นิมิตถึงพระอินทร์ พระองค์จึงรักษาเพศพรหมจรรย์แต่เกิดความต้องการเสวยเนื้อสัตว์อย่างมาก ระหว่างทางกลับเมืองเห็นหนุ่มสาวคู่หนึ่ง พระองค์จึงสั่งให้จับนำมาเสวย เมื่อเสวยเนื้อมนุษย์เข้าไปพระองค์กลายร่างเป็นยักษ์จนประชาชนหวาดกลัว หาทางจัดการจนเมื่อจัดการสำเร็จกลายร่างเป็นเจ้าฟ้าหัตถาเทวัญ เมื่อประชาชนเห็นเข้าเกิดเสียใจ จัดการฝังพระศพและถวายนามว่า "เจ้าพญาแสนคำรามสิริชัยโย" แต่เนื่องจากตอนเป็นยักษ์มีเขี้ยวงอก ชาวบ้านจึงเรียกว่า "พญาสีเขี้ยว" มาจนทุกวันนี้ เมื่อทับสะแกได้ถูกเรียกชื่อใหม่เป็น "เมืองพญาสีเขี้ยว" แล้วต่อมาเรียก "เมืองสีเขี้ยว" แล้วเป็น "สีคิ้ว" ในปัจจุบัน

ชื่อภูมิปัญญา : ก่อกองพระทรายและบุญกลางบ้าน
ผู้ดูแล : เทศบาลเมืองสีคิ้ว
สถานที่ตั้ง : ๘๘๘ ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเพณีก่อกองพระทรายและบุญกลางบ้าน หรืองานบุญเดือนหก ซึ่งชาวไท - ยวนสีคิ้ว เป็นกลุ่มไท - ยวนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หลักฐานการอพยพเคลื่อนย้ายนั้น ไม่ปรากฏ มีเพียงคำบอกเล่าจากร่างทรงพ่อพญาสีเขี้ยวเท่านั้น พ่อพญาสีเขี้ยวมีฐานะเป็นเสื่อบ้านเสื่อเมือง ผีบรรพบุรุษที่ไท - ยวนสีคิ้วเคารพนับถือร่วมกัน พิธีกรรมการเข้าทรงของพ่อพญาสีเขี้ยวเป็นการผสมผสาน ระหว่างความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษกับพุทธศาสนา พิธีกรรมดังกล่าวมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตไท - ยวนสีคิ้ว พิธีกรรมที่หน้าที่และบทบาทในสังคมไท - ยวนสีคิ้ว เช่นการควบคุมคนในสังคมให้ประพฤติดี อยู่ในกรอบศีลธรรม ควบคุมคนผ่านพ่อพญาสีเขี้ยวในฐานะเสื่อบ้านเสื่อเมืองที่ปกครองลูกบ้านหลานเมือง อย่างพ่อปกครองลูก ในขณะที่เดียวกันความเชื่อดังกล่าวยังเป็นเครื่องยึดโยงคนในสังคมไท-ยวนสีคิ้ว ให้เกิด ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีรากทางประวัติศาสตร์เช่นกัน ด้วยความสำคัญหลาย ประการของพ่อพญาสีเขี้ยว ไท - ยวนสีคิ้วจึงจัดงานทำบุญเลี้ยงพ่อพญาสีเขี้ยวขึ้น ช่วงวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ เป็นประจำทุกปี รวมเวลาที่จัดงานประเพณีทำบุญนี้มานานกว่า ๒๐ ปี อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดย จะมีการเช่นสังเวย การเฉลิมฉลองและการแสดงมากมายที่บ่งบอกความเป็นไท - ยวนสีคิ้ว เช่น การฟ้อน รำ ฟ้อนดาบ ด้วยเหตุนี้การเข้าทรงพ่อพญาสีเขี้ยวซึ่งเป็นพิธีกรรมทางความเชื่อจึงมีความสัมพันธ์กับวิถี ชีวิตของไท - ยวนสีคิ้ว สืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน

